

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.17, juni 2021

Indledningen er redigeret af Steen Tullberg og Jon Tafdrup

Tilsyn ved dr.phil. Ole Vind

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

Om Nordens Historiske Forhold. Tale den 20de October 1843 i det Skandinaviske Selskab

ved Kirsten Vad

Indhold

- 1 Anledning
- 2 Det skandinaviske Selskab
- 3 Om Nordens Historiske Forhold
  - 3.1 Tale- og skrivefrihed
  - 3.2 Nordens historie og ånd
- 4 Modtagelsen
- 5 Anvendt litteratur
  - 5.1 Trykt
  - 5.2 Utrykt

1 Anledning

Den 20. oktober 1843 afholdt Det skandinaviske Selskab sit andet møde på Hotel d'Angleterre i København. Mødet begyndte med det nystiftede selskabs første generalforsamling, hvor praktiske anliggender blev diskuteret og fremtidige mødeforhold planlagt. Da generalforsamlingen var blevet hævet, holdt Grundtvig en tale for selskabet om Nordens historiske forhold. Ved den efterfølgende middag blev der sunget sange og holdt skåltaler, og her udbragte Orla Lehmann en skål for Grundtvig, som senere returnerede med én for selskabets bestyrelse (*Berlingske Tidende* 1843, sp. 3). Flere aviser bragte referater af selskabets møde, se fx *Kjøbenhavnsposten*, 21. oktober 1843; *Dannevirke*, 25. oktober 1843; *Berlingske*

Tidende, 21. oktober 1843; samt *Fædrelandet*, 21. oktober 1843, som tillige gav et fyldestgørende resume af punkterne, som blev diskuteret under generalforsamlingen.

Sammen med et forord blev Grundtvigs tale udgivet kort tid efter mødet, den 28. oktober.

2 Det skandinaviske Selskab

Det skandinaviske Selskab havde sine rødder i studenterverdenen, som i årene 1839-1842 fremmede den politiske skandinavisme sammen med avisen *Fædrelandet* (Becker-Christensen 1981, s. 79). Danske og svenske studenter mødtes i disse år til flere studentermøder, hvor mødet i Uppsala, det såkaldte Uppsalatog, i juni 1843 fik størst betydning for den nationale skandinavisme i Danmark (s. 102). Efter rejsen til Uppsala opstod et ønske hos Uppsalatogets bestyrelse om at starte et selskab, der kunne styrke den nationale sympati mellem befolkningerne i Sverige og Danmark, og det blev besluttet at stifte Skandinavisk Samfund (s. 107). Det nyoprettede samfund skabte ikke begejstring hos Christian 8., som udtrykte sin bekymring over for kancelliet. Selskabet blev opfattet som en politisk forening, og regeringen blev desuden rådet til at forbyde det, således at man i udlandet ikke skulle tro, at man ikke længere tog afstand fra den politiske skandinavisme i Danmark (s. 109). Uppsalatoget havde medført opmærksomhed i udlandet, og den russiske regering tog skarp afstand fra de skandinavistiske tendenser og lagde pres på Danmark for at forhindre eksistensen af et skandinavisk samfund (s. 109 f.).

I juli 1843 meddelte kancelliet, at Skandinavisk Samfund ikke fik tilladelse til at konstituere sig, hvilket fik bestyrelsen til at indsende en klage til kongen. Kongen bifaldt dog kancelliets beslutning, og i august blev forbuddet mod oprettelsen af samfundet stadfæstet (Clausen 1900, s. 66 f.; Becker-Christensen 1981, s. 113-115). Nedlæggelsen af Skandinavisk Samfund vakte en del kritik, og bl.a. H.N. Clausen tog afstand fra kancelliets forbud i en artikel bragt i *Dansk Ugeskrift* (Clausen 1843). I slutningen af august blev der snakket om dannelsen af et nyt skandinavisk selskab, og den 1. september trådte "34 fremtrædende københavnske borgere, hvoraf 11 var professorer" sammen og stiftede Det skandinaviske Selskab (Becker-Christensen 1981, s. 119). H.N. Clausen blev selskabets formand, og medlemmerne bestod bl.a. af Frederik Barfod, Carl Ploug og Orla Lehmann (s. 124). Kancelliet havde et mere positivt syn på det nyoprettede selskab, da dets medlemmer – til forskel fra det tidligere Skandinaviske Samfund, der primært var sammensat af folk fra studenterkredsen – nu nærmere bestod af ældre og besindigere mænd, som man forventede, ville holde sig inden for lovens grænser. Man håbede også på at kunne dæmpe protesterne mod det forudgående forbud ved at give tilladelse til oprettelsen af det nye selskab. Kongen bifaldt kancelliets beslutning, men selskabet ville dog straks blive mødt af et forbud, hvis nogen form for politisk tendens blev lagt for dagen (s. 120).

3 Om Nordens Historiske Forhold

Udover det skriftlige udkast til den tale, som Grundtvig havde holdt den 20. oktober i

Det skandinaviske Selskab, indeholder udgivelsen et forord. Værkets motto er nogle vers fra *Rimkrøniken*, som beskriver Margrete 1.s forening af de tre nordiske riger.

I Det skandinaviske Selskab havde Grundtvig bl.a. talt om Nordens forening – et emne han også tidligere havde beskæftiget sig med. I 1810 havde han skrevet pamfletten *Er Nordens Forening ønskelig* (se indledningen til *Er Nordens Forening ønskelig* [her](#)), hvor han talte for en statslig forening af de tre nordiske riger. Anledningen til denne udgivelse var, at Sverige skulle vælge sin næste tronfølger, og den dansk-norske konge Frederik 6. var kandidat til posten som Sveriges konge. Frederik 6. blev ikke valgt, og årtier senere havde Grundtvig ændret sit syn på denne sag. I artiklen “Om Nordens videnskabelige Forening”, som i 1839 blev bragt i tidsskriftet *Brage og Idun*, havde Grundtvigs ønske om en forening af de nordiske lande forandret sig fra at være en statslig til en åndelig og videnskabelig (se indledningen til “Om Nordens videnskabelige Forening” [her](#)). Måneden inden sin tale i Det skandinaviske Selskab havde Grundtvig også talt om Nordens åndelige forening i foredragsforeningen Danske Samfund (jf. Grundtvig-arkivet, fasc. 364.II.89.b).

3.1 Tale- og skrivefrihed

Grundtvig anvendte forordet i *Om Nordens Historiske Forhold* til at adressere en af tidens problematikker, hvor flere skribenter og aviser blev udsat for beslaglæggelse og søgsmål fra staten. Han henviste til sine tanker om et statslig forenet Norden, som han udtrykte i 1810. Disse tog han nu afstand fra, og hans ytringer stemte derfor overens med regeringens politik, hvorfor han nu kunne “tale og skrive ganske rolig om den Sag” (Grundtvig 1843, s. 4). I sin tale i Danske Samfund måneden forinden havde Grundtvig også berørt, at taler om politik, og særligt skandinavistisk politik, kunne koste Danske Samfund livet – dette var dog samtidig blevet affejet, da hverken han eller Danske Samfund gik ind for denne politiske retning, men ønskede at beholde regeringsformen, som den var (Grundtvig-arkivet, fasc. 364.II.89.b).

Selv om Grundtvig ikke mente, at han selv var i fare for retsforfølgelse, kunne han dog alligevel ikke føle sig sikker, da noget pludseligt kunne blive “gjort til Brøde, som hidtil enten udtrykkelig eller stiltiende var tilladt” (Grundtvig 1843, s. 4). Han berettede om en hård behandling af talere og skribenter, der blev udsat for søgsmål, censur og bøder, og ønskede, at stænderforsamlingerne ville fremsætte en ny lov for offentlig tale og skrift, som kunne beskytte talere og skribenter mod sagsanlæg uden gyldig grund (s. 5).

I tiden efter Christian 8.s tronbestigelse i 1839 håbede især den liberale presse på en ny forfatning samt en kursændring i trykkefrihedspolitikken (Jørgensen 1944, s. 207 f.). Det blev ikke til en ny konstitution, og spændingerne blev øget gennem oppositionspressens kritik af kongen og regeringen. Kancelliet svarede igen på de liberale dagblades angreb gennem beslaglæggelser og sagsanlæg. Den nationalliberale avis *Fædrelandet* stod forrest i kampen og blev pålagt flest sagsanlæg, og ind på andenpladsen kom den venstreliberale *Kjøbenhavnsposten* (s. 211).

Baggrunden for Grundtvigs udtalelser kan bl.a. være Frederik Barfods censurdom i 1841. I 1840 havde Barfod udgivet artiklen “Den constitutionelle Aand og dens

Fordringer” i *Fædrelandet*, hvor han beskrev undertrykkelsen af den politiske frihed i Danmark. Dette fik regeringen til at lægge sag an mod Barfod, og han blev i 1841 idømt et års censur samt en bøde på 100 rigsbankdaler. Sagen blev dog anket til højesteret af regeringen, og i 1842 blev straffen skærpet til to års censur og bøden hævet til 200 rigsbankdaler (Becker-Christensen 1981, s. 58; Jørgensen 1944, s. 370).

Grundtvig følte sig udsat ved at udgive talen, og han afsluttede forordet med at beskrive, at han var blevet så bange, at han

udtrykkelig tilføier, det er kun det *skriftlige* Udkast til Talen, jeg her lader trykke, og ingenlunde *Talen selv*, der dels kun lader sig udtrykke med Munden, og dels lød, ikke som en foreskrevet Oplæsning, men i den *betegnede* Aand, som det i Øieblikket vilde falde, saa jeg har ligesaa lidt sagt hvert Ord, jeg har skrevet, som jeg har opskrevet hvert Ord, jeg har sagt (Grundtvig 1843, s. 5 f.).

Det vakte da også anstød i regeringen, at Grundtvig havde talt hos Det skandinaviske Selskab, og i et brev til P.A. Fenger fra den 19. november 1843, berettede Grundtvig om, at kancelliet var blevet vred på ham over udgivelsen af *Om Nordens Historiske Forhold* (*Breve* 2 1926, s. 387; Rønning 1913, bind 4, s. 88).

3.2 Nordens historie og ånd

Grundtvig anså ikke blot Nordens forhold som historiske, men som verdenshistoriske – på samme niveau som Grækenlands og Palæstinas (Grundtvig 1843, s. 7). Dette hentyder til Grundtvigs historiesyn, som han fremlagde i *Nordens Mythologi* (1832), hvor verdenshistorien skal forstås gennem fire hovedfolk: jøderne, grækerne, romerne og nordboerne (Grundtvig 1832, s. 19 f. og s. 24; læs mere om dette i indledningen til *Nordens Mythologi* [her](#)). Af alle folkeånder var Nordens ånd “den kraftigste og mest historiske af dem Alle” (Grundtvig 1843, s. 8), og tiden var nu kommen for Norden til at blive sig bevidst i “sin og *Historiens* Aand” (s. 22).

For at fremme det nordiske folks viden om deres historie, efterlyste Grundtvig udgivelser af håndbøger om Nordens historie, som skulle virke til dannelse og til oplysning om Nordens åndelige fællesskab (s. 8 f. og s. 13). I 1843 havde Grundtvig udgivet første del af sit tredje bind af *Haandbog i Verdens-Historien*, en udgivelse hvis første bind udkom i 1833. Beskrivelsen af manglen på en håndbog i Nordens historie kan ses som en reklame for Grundtvigs eget projekt, og som et håb om at han kunne fortsætte arbejdet med udgivelser specifikt om Nordens historie. I Det skandinaviske Selskab havde man også til formål at fremme den skandinaviske litteratur, i første omgang handlede dette dog om at oprette et lånebibliotek, udgive et skandinavisk litteraturtidsskrift samt at genudgive mindre værker af norske og svenske forfattere (Clausen 1900, s. 68; *Fædrelandet* 1843a, sp. 11.162 f.). Herefter kunne man bane vejen for yderligere litterær aktivitet i selskabet (*Fædrelandet* 1843a, sp. 11.163).

Et par måneder før sin tale i Det skandinaviske Selskab var Grundtvig kommet hjem fra sin fjerde Englandsrejse (Grell 1995). Her havde han hørt et rygte om, at der i Danmark fandtes folk, som ikke mente, at Nordens forening var ønskelig (Grundtvig 1843, s. 10). Dette kunne han dog dementere, og han var tilfreds med, at der nu var

oprettet et selskab, som arbejdede for Nordens åndelige forening (Grundtvig 1843, s. 22 f.). Hele kontroversen angående oprettelsen af Skandinavisk Samfund og efterfølgeren Det skandinaviske Selskab blev kommenteret med udmeldingen om, at “de saakaldte ‘Skandinaviske Sympathier’ er saa langt som muligt fra at være *Ungdoms-Galskab*” (s. 10).

I England var han blevet bestyrket i sit ønske om et fælles nordisk universitet (s. 23). En tanke han havde fremsat og ud fra sit historiesyn udførligt begrundet i “Om Nordens videnskabelige Forening” fra 1839. Universitetet skulle bidrage til Nordens åndelige forening og stå i modsætning til den skolastiske romersk-latinske tradition, som fandtes på Københavns Universitet og de tre andre 'latinske' universiteter i Norden (Vind 2014, s. 177). Som Grundtvig i 1843 berettede, skulle det ikke være “beregnet paa Børnelærdom og Overhøring, men hensigtsmæssig indrettet og kongelig udstyret til et aandeligt *Samliv* og videnskabeligt *Væddeløb* mellem de opvaktete og lyseste Hoveder af alle vort Nordens Folke-Stammer” (Grundtvig 1843, s. 23).

4 Modtagelsen

Udgivelsen fik en positiv omtale i *Fædrelandet*, som kaldte talen for “et værdifuldt Indlæg i den skandinaviske Sag”, og fremhævede forordet for dets protest mod forfølgelserne af talere og skribenter (*Fædrelandet* 1843b, 28. oktober, sp. 11.217). Avisen valgte desuden at bringe hele forordet (sp. 11.217-11.219).

Ny Portefeuille, som blev udgivet af Georg Carstensen, anmeldte Grundtvigs udgivelse sammen med to andre værker med samme tema – Tryde 1843 og Kofoed-Hansen 1843 – hvilket skulle vise, at der i samtiden fandtes en trang til at se dette nordiske og skandinaviske tema fornuftigt behandlet (*Ny Portefeuille* 1843, sp. 182). Grundtvigs tale kaldtes: “aabnemundet og djerv, men tillige digterisk, smuk og begejstret”, og hans tanker om Norden blev betegnet som

gennemglødet af en ungdommelig Ild, der mere end alt Andet tyder hen paa, at Ideen om Nordens aandelige Eenhed ikke er et sygeligt Drømmebillede af en alderstegen Phantast, men at det er en gammel Kjærlighed, en smuk Ungdomserindring, der dukker op af hans Hjerte, og som han hilser igjen ikke med en Oldings mistroiske Kulde, men med en Ynglings varmtbegeistrede Jubel (*Ny Portefeuille* 1843, sp. 184).

I Sverige fik Grundtvigs værk en mere negativ omtale i den konservative avis *Svenska biet*. Her blev værket igen omtalt sammen med Trydes udgivelse *Om Betydningen af et Folks Nationalitet og Vigtigheden af dens Bevarelse og Uddannelse* (1843). *Om Nordens Historiske Forhold* blev sidestillet med resten af Grundtvigs forfatterskab, hvor man “får veta mycket; man hänföres af geniala blickar och uttryck. Men man får icke en lugn och klar redovisning för det ämne som uppgifves” (*Svenska biet* 1843, sp. 5). Talen formåede ikke at udtrykke, hvad denne “besynnerlige” mand egentlig mener om Nordens historiske forhold – og den blev karakteriseret som en gammel spåmands eller profets ord, hvor de dele, man forstår, har en rigdom og varme, som medfører, at ingen er berettiget til at ringeagte eller håne dem (sp. 5 f.).

5 Anvendt litteratur

5.1 Trykt

- Barfod, Frederik (1840) "Den constitutionelle Aand og dens Fordringer" i *Fædrelandet*, nr. 178, 3. juni, sp. 1393-1396; nr. 180, 5. juni, sp. 1419-1423. København.
- Becker-Christensen, Henrik (1981) *Skandinaviske drømme og politiske realiteter. Den politiske skandinavisme i Danmark 1830-1850*. Aarhus.
- *Berlingske Tidende* (1843), nr. 283, 21. oktober. København.
- *Breve 2 1926*, se Grundtvig, N.F.S (1926).
- Clausen, H.N. (1843) "Om Forbudet imod det skandinaviske Samfund" i *Dansk Ugeskrift*, 2. række, nr. 70, s. 280-289. København.
- Clausen, Julius (1900) *Skandinavismen. Historisk fremstillet*. København.
- *Dannevirke* (1843), nr. 34, 25. oktober. Haderslev.
- *Fædrelandet* (1843a), nr. 1393, 21. oktober. København.
- *Fædrelandet* (1843b), nr. 1400, 28. oktober. København.
- Grell, Helge (1995) *Grundtvig og Oxforderne. Grundtvigs møde med Oxfordbevægelsen og dets betydning for hans forfatterskab*. Aarhus.
- Grundtvig, N.F.S. (1810) *Er Nordens Forening ønskelig? Et Ord til det svenske Folk*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1832) *Nordens Mythologi eller Sindbilled-Sprog historisk-poetisk udviklet og oplyst*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1833-1843: 1833-1856) *Haandbog i Verdens-Historien. Efter de bedste Kilder. Et Forsøg*, bind 1-3. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1839) "Om Nordens videnskabelige Forening" i *Brage og Idun, et nordisk Fjærdingsårsskrift*, bind 1, s. 11-59. København.
- Grundtvig, N.F.S (1843) *Om Nordens Historiske Forhold. Tale den 2ode October 1843 i det Skandinaviske Selskab*. København.
- Grundtvig, N.F.S (1926) *Breve fra og til N.F.S. Grundtvig*, udg. Georg Christensen & Stener Grundtvig, bind 1-2, bind 2: (1821-1872). København.
- Jørgensen, Harald (1944) *Trykkefrihedsspørgsmaalet i Danmark 1799-1848. Et Bidrag til en Karakteristik af den danske Enevælde i Frederik VI's og Christian VIII's Tid*. København.

- *Kjøbenhavnsposten* (1843), nr. 247, 21. oktober. København.
- Kofoed-Hansen, Hans Peter (1843) *Om Nationalitetens Væsen og Betydning. En Tale holden paa Gymnasiet i Odense i Anledning af Kongens Fødselsdag den 18de Septbr. 1843*. København.
- *Ny Portefeuille* (1843), bind 4. København.
- Rønning, Frederik (1907-1914) *N.F.S. Grundtvig. Et bidrag til skildring af dansk åndsliv i det 19. århundrede*, bind 1-4, bind 4:1 (1913). København.
- *Svenska biet* (1843), nr. 277, 28. november. Stockholm.
- Tryde, E.C. (1843) *Om Betydningen af et Folks Nationalitet og Vigtigheden af dens Bevarelse og Uddannelse. Et foredrag holdet den 14. Septbr. 1843 i det Skandinaviske Selskab til Opklaring af dets Formaal*. København.
- Vind, Ole (2014) "Den grundtvigske skandinavisme" i *Skandinavism. En rörelse och idé under 1800-talet*, red. Magdalena Hillström & Hanne Sanders, s. 172-186. Göteborg & Stockholm.

5.2 Utrykt

- Manuskript i Grundtvig-arkivet, Det Kongelige Bibliotek, København, fasc. 364.II.89.b.